

Piskurewicz, Jan

Sprawozdanie z działalności naukowej Instytutu Historii Nauki PAN w roku 2007

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 53/2, 244-255

2008

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

– doc. dr hab. L. Zasztowt – „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, „Nauka Polska”

Udział pracowników Instytutu w seriach wydawniczych:

- Studia Copernicana – doc. dr hab. Grażyna Rosińska
- Monografie z Dziejów Nauki i Techniki – prof. dr hab. Stefan Zamecki (redaktor naczelny)
- Archiwum Dziejów Oświaty – prof. dr hab. Kalina Bartnicka
- Monografie z Dziejów Oświaty – prof. dr hab. Kalina Bartnicka (naczelny redaktor prof. dr hab. Józef Miąso)
- Historia Leków Naturalnych – prof. dr hab. Barbara Kuźnicka

Opracowała *Janina Owczarek*

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ INSTYTUTU HISTORII NAUKI PAN W ROKU 2007

W roku sprawozdawczym Instytut Historii Nauki kontynuował dotychczasowe programy badawcze, w których priorytetem było powiązanie studiów nad dziejami nauki na ziemiach Rzeczypospolitej z historią nauki europejskiej, zarówno na Zachodzie, jak i na Wschodzie kontynentu. Niezmienionym dążeniem IHN było – z jednej strony – rozszerzenie zakresu problematyki badawczej realizowanej w placówce, z drugiej zaś dokładano starań w kierunku koordynowania różnych programów badawczych realizowanych nie tylko w Instytucie, ale także w skali ogólnopolskiej. Ogólnokrajowy charakter mają zwłaszcza prace nad kolejnym tomem ogólnym syntezy historii nauki polskiej, obejmującym lata 1952–1989, a także kontynuowane studia szczegółowe dotyczące przyszłej syntezy historii edukacji i szkolnictwa wyższego w Polsce oraz syntetycznego opracowania historii techniki w Polsce w XX stuleciu.

W drugiej połowie roku zakończyła się kadencja dyrekcji Instytutu. Złożono podziękowania na ręce ustępującej dyrektor – prof. dr hab. Kaliny Bartnickiej. Kolejnym dyrektorem IHN wybrany został doc. dr hab. Leszek Zasztowt, zastępcą dyrektora doc. dr hab. Edward Malak. Kierownictwo Zakładu Historii Nauk Społecznych, Oświaty i Organizacji Nauki objął doc. dr hab. Jan Piskurewicz, zaś Zakładu Historii Nauk Ścisłych, Przyrodniczych i Techniki doc. dr hab. Halina Lichočka.

Utrzymanie wysokiej pozycji placówki w skali krajowej i międzynarodowej było możliwe przede wszystkim dzięki aktywności pracowników Instytutu, którzy mimo trudnych warunków finansowych (nie zwiększająca się dotacja na

prowadzenie badań i działalność statutową), potrafili osiągnąć znaczące rezultaty. Zewnętrznym efektem tej aktywności jest pokaźna liczba publikacji, udział w licznych, prestiżowych konferencjach i sympozjach naukowych na całym świecie, a także członkostwo w wielu towarzystwach naukowych, zarówno specjalistycznych, jak i ogólnych. Istotnym elementem jest także działalność dydaktyczna kadry Instytutu, dzięki której możliwym jest zaznajamianie studentów z pracami prowadzonymi w placówce i szersze oddziaływanie na kształcąca się młodzież.

W roku 2007 opublikowany został w końcu ostatni tom (tom III) *Dzieł wszystkich* Mikołaja Kopernika, pod redakcją prof. dra hab. Andrzeja Wyczańskiego. Prace nad całą edycją trwały prawie pół wieku, zaś nad tomem trzecim kilka lat. W opracowaniu ostatniego tomu, obejmującego pisma pomniejsze Kopernika, uczestniczył zespół składający się z pracowników IHN, a także osób spoza Instytutu. Oprócz profesora Andrzeja Wyczańskiego, byli to: prof. dr hab. Marian Biskup, prof. dr hab. Tadeusz Bieńkowski, nieżyjący prof. dr hab. Jerzy Dobrzycki oraz mgr Małgorzata Golińska-Gierych i dr Leszek Zygmunt. Wiele z prac przygotowawczych wykonano jeszcze pod kierownictwem nieżyjącego prof. dr hab. Pawła Czartoryskiego, przy współudziale doc. dr hab. Grażyny Rosińskiej, dra Jacka Soszyńskiego i wielu innych. Szczególna wartość tomu trzeciego polega na tym, że zawiera on, obok drobniejszych pism astronomicznych (w tym *Commentariolus* stanowiący wczesny, skrócony wykład teorii kopernikańskiej), także pisma Kopernika z zakresu ekonomiki (w tym słynne *Zasady bicia monety*), z zakresu administracji, a także recepty lekarskie, listy i przekłady.

Niewątpliwym sukcesem ustępującej dyrekcji IHN, w osobie prof. dr hab. Kaliny Bartnickiej, było doprowadzenie – mimo piętrzących się przeszkód – do pomyślnego opublikowania tomu w Wydawnictwie Sejmowym przez Drukarnię Narodową w Krakowie. Dla uczczenia sfinalizowania edycji *Dzieł wszystkich* Mikołaja Kopernika w dniu 10 grudnia 2007 r. odbyła się uroczysta sesja kopernikańska pod patronatem Marszałka Sejmu RP Bronisława Komorowskiego oraz Prezesów PAN i PAU, Kasy Mianowskiego, Polskiego Towarzystwa Astronomicznego, Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Kancelarii Sejmu RP, Prezesów Wydawnictwa Sejmowego i Drukarni Narodowej w Krakowie.

Otwierając sesję Prezes Polskiej Akademii Nauk prof. dr hab. Michał Kleiber, wraz z przewodniczącym Wydziału I PAN prof. dr hab. Stanisławem Mossakowskim, wręczyli egzemplarze tomu wraz z listami gratulacyjnymi osobom związanym z całym projektem, w tym rodzinom profesorów i redaktorów, którzy nie doczekali się momentu ukończenia edycji. Całość materiałów i wystąpień z sesji opublikowana zostanie w numerze specjalnym „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. Już obecnie można jednak stwierdzić, co podnosili liczni uczestnicy sesji, że badania kopernikańskie należy kontynuować i w przyszłości prawdopodobnie będzie możliwe przygotowanie tomu będącego suplementem edycji *Dzieł wszystkich*.

Drugim, ważnym wydarzeniem, w którym uczestniczyli pracownicy Instytutu, było stulecie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, połączone z licznymi uroczystościami towarzyszącymi, w tym z wystawą zorganizowaną przez Archiwum PAN. W sesji plenarnej, która odbyła się dnia 25 listopada 2007 roku w Sali Lustrzanej Pałacu Staszica, uczestniczyli z referatami doc. dr hab. Leszek Zasztowt, prof. dr hab. Kalina Bartnicka, doc. dr hab. Jan Piskurewicz oraz prof. dr hab. Andrzej Śródka. Wszystkie referaty opublikowane zostaną w jubileuszowym wydaniu „Rocznika TNW”. Dwóch pracowników Instytutu zgłoszonych zostało na członków korespondentów Wydziału II TNW. Obecnie członkami TNW są prof. dr hab. Andrzej Śródka, prof. dr hab. Kalina Bartnicka oraz doc. dr hab. Leszek Zasztowt.

Instytut wraz z Zespołem Historii Kartografii współorganizował, we współpracy z Zakładem Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego, konferencję *Dawna mapa jako źródło wiedzy o świecie*. Była to najważniejsza w roku sprawozdawczym ogólnopolska konferencja z zakresu historii kartografii. Referaty opublikowane zostaną w odrębnym tomie.

Instytut uczestniczył również w organizacji wielu innych sesji i sympozjów, przede wszystkim w kraju. Ich szczegółowy wykaz znajduje się na końcu w odrębnym spisie.

Charakter ogólnopolski miała zorganizowana przez IHN wystawa poświęcona prezentacji dokonań wszystkich placówek Polskiej Akademii Nauk. Wystawa zatytułowana była: *Wydawnictwa jubileuszowe placówek naukowych Polskiej Akademii Nauk*. Jej otwarcie nastąpiło dnia 1 kwietnia 2007 r. Wydawnictwa prezentowane były na planszach w sąsiedztwie Sali Lustrzanej w Pałacu Staszica. Wydany został również katalog ekspozycji, przygotowany przez pracowników IHN.

Wśród kilku opublikowanych w roku sprawozdawczym monografii na wyróżnienie zasługuje przede wszystkim książka: *Między nauką a polityką. Maria Skłodowska-Curie w laboratorium i w Lidze Narodów* (Lublin 2007), autorstwa doc. dra hab. Jana Piskurewicza. Monografia, ukazująca nieznaną lub zapomnianą stronę politycznej i społecznej aktywności Marii Skłodowskiej, wydana została we współpracy z Uniwersytetem Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie. Drugą pozycją godną odnotowania jest monografia doc. dra hab. Jaromira Jeszkego *Mity polskiej historiografii nauki*. Książka ta po raz pierwszy udokumentuje złożone kwestie historiografii nauki, a także porządkuje problematykę z tym związaną.

Ponadto w 2007 roku ukończone i oddane do druku zostały trzy pozycje: dr Joanny Schiller – *Universitas rossica. Koncepcja rosyjskiego uniwersytetu 1863–1917*, doc. dra hab. Michała Kokowskiego – *Różne oblicza Mikołaja Ko-*

pernika. *Spotkania z historią interpretacji*, a także doc. dra hab. Leszka Zasztowta – *Europa Środkowo-Wschodnia XIX–XX w. W kręgu edukacji i polityki*.

Warto także uzupełnić, że pracownicy IHN opublikowali również monografie wykraczające poza zakres badawczy planu naukowego Instytutu. Dotyczy to prof. dr hab. Karoliny Targosz i jej monografii: *Królewskie uroczystości weselne w renesansowym Krakowie i na Wawelu 1512–1605* oraz prof. dr hab. Ryszarda Terleckiego, autora monografii: *Miecz i tarcza komunizmu. Historia aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1990*.

Wśród innych osiągnięć, dotyczących przede wszystkim historii medycyny, farmacji, chemii oraz historii astronomii i matematyki, wymienić należy opublikowaną pod redakcją doc. dr hab. Bożeny Urbanek pracę zbiorową: *Zawód dentysty – lekarza stomatologa na ziemiach polskich w XIX i XX w.* (w serii: *Zawody medyczne na ziemiach polskich w XIX i XX w.*), Ważnym osiągnięciem jest również kolejny tom (t. VI) *Historii leków naturalnych*, pod red. prof. dr hab. Barbary Kuźnickiej. Tom dotyczy roślin odurzających w polskiej literaturze naukowej XIX wieku. Na wyróżnienie zasługuje również rozdział autorstwa doc. dr hab. Haliny Lichockiej opublikowany w Cambridge, w pracy zbiorowej *Creating Networks in Chemistry* oraz artykuł doc. dra hab. Jarosława Włodarczyka *Solar Eclipse Observations in the Time of Copernicus: Tradition or Novelty?*, który ukazał się na łamach „Journal for the History of Astronomy”. Doc. Włodarczyk przetłumaczył również – i uzupełnił rozdziałem *Astronomia w Polsce – Historię astronomii* Michaela Hoskina. Ważną pozycją jest opracowana i zredagowana przez doc. dra hab. Wiesława Wójcika praca zbiorowa: *Filozofia edukacji i etos rodziny*, w której doc. Wójcik jest także autorem kilku rozdziałów.

Na odrębne podkreślenie zasługują prace doc. dra hab. Michała Kokowskiego dotyczące merytorycznego i edytorskiego opracowania liczących 1006 stron materiałów pokonferencyjnych drugiej konferencji European Society for the History of Science, która odbyła się w Krakowie w 2006 r., wykonania elektronicznego składu tych materiałów oraz wykonania strony internetowej tego wydania (tj. wydania online), dającej możliwości dostępu do wszystkich części składowych tych materiałów pokonferencyjnych poprzez internet. Zob. „The Global and the Local: The History of Science and the Cultural Integration of Science”. Proceedings of the 2nd International Conference of the European Society for the History of Science (Cracow, 6–9 September 2006). Edited and typeset by Michał Kokowski; pp. XXI+985; e-book; ISBN:978-83-60183-42-7 i link do strony: www.ihnpan.waw.pl).

W 2007 r. powołana została rada programowa do przygotowania kolejnego tomu *Historii Nauki Polskiej (1952–1989)*. Tom ten będzie przygotowany pod redakcją prof. dr hab. Wojciecha Roszkowskiego i doc. dr hab. Leszka Zasztowta. Ponadto w jej składzie znaleźli się: prof. dr hab. K. Bartnicka, prof. dr hab. J. Draus, prof. dr hab. J. Eisler, prof. dr hab. P. Hübner, doc. dr hab. J. Jeszke, dr

P. Komorowski, mgr J. Kowalska, doc. dr hab. H. Lichočka, doc. dr hab. E. Malak, prof. dr hab. B. Orłowski, doc. dr hab. J. Piskurewicz, prof. dr hab. med. A. Śródka, prof. dr hab. R. Terlecki, doc. dr hab. J. Włodarczyk, prof. dr hab. S. Zamecki.

W roku sprawozdawczym przygotowano zostały dwie umowy tzw. „sieciowe”, które są *de facto* zbiorowymi aplikacjami o granty. Pierwsza umowa zawarta została przez IHN z placówkami Wydziału I PAN: Instytutem Filozofii i Socjologii, Instytutem Badań Literackich, Instytutem Języka Polskiego i Instytutem Historii oraz z Instytutem Tomistycznym. Dotyczy stworzenia sieci do badań nad średniowiecznymi rękopisami. Ze strony IHN będzie realizowana, w przypadku uzyskania grantu, przez dra Jacka Soszyńskiego. Druga umowa przygotowana została i ma być zawarta w 2008 r. pomiędzy kilkoma placówkami, w tym Instytutem Badań Literackich. Projekt sieciowy dotyczyć będzie *Kulturowych aspektów wykluczania i ich zaplecza społecznego*. Ze strony Instytutu ma być realizowany przez doc. dr hab. Roberta Zaborowskiego (*Wielcy zapomniani – wykluczanie z pamięci powszechnej wybitnych uczonych polskich XIX–XX w.*). Ponadto w sprawie projektów sieciowych wszczęto rozmowy z Instytutem Sztuki oraz Instytutem Archeologii i Etnologii (Projekt pod roboczym tytułem: *U źródeł różnorodności kultur i idei*). Współpraca z innymi placówkami PAN zaowocowała również przygotowaniem międzynarodowych umów o współpracy (m.in. z Instytutem Historii im. Tadeusza Manteuffla) z Rosyjską Akademią Nauk. Umowa ma być podpisana w przyszłym roku.

W Instytucie prowadzone są ogólnopolskie seminaria pod kierunkiem doc. dra hab. Andrzeja Biernackiego, a także seminaria doktorskie prowadzone przez doc. dr hab. Bożenę Urbanek, prof. dr hab. Kalinę Bartnicką i doc. dra hab. Leszka Zasztowta (który prowadzi także seminarium magisterskie), oraz seminarium metodologiczne doc. dr hab. Jaromira Jeszkego, które odbywają się przemienne w Ciążeńiu k. Poznania i w Warszawie.

Przy Instytucie działają również zespoły naukowe grupujące specjalistów różnych dziedzin (Komisja Syberyjska Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, kierowana przez prof. dra hab. Zbigniewa Wójcika oraz Zespół Historii Kartografii pod kierunkiem prof. dra hab. Stanisława Alexandrowicza). Współpraca IHN z Komitetem Historii Nauki i Techniki jest kontynuowana. Nowym przewodniczącym Komitetu została doc. dr hab. Halina Lichočka. Można się spodziewać dalszego zacieśnienia współpracy Instytutu i Komitetu. Doc. Lichočka została także przewodniczącą Polskiego Komitetu Narodowego ds. Współpracy z International Union for the History and Philosophy of Science (Division of History of Science and Technology).

Główną ideą, która przyświeca władzom Instytutu, jest rozszerzenie współpracy z innymi instytucjami naukowymi w Polsce i zagranicą. Przy ograniczonych dotacjach na działalność statutową jest to obecnie jedyny sposób za-

pewnienia dodatkowych sił i funduszy na prowadzone badania. Dlatego rozpoczęte zostały rozmowy, częściowo już sfinalizowane, w sprawie projektów sieciowych pomiędzy placówkami PAN. Kontynuowane będą dotychczasowe formy współpracy z uniwersytetami m.in. z Uniwersytetem Warszawskim, Uniwersytetem Jagiellońskim, Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetem Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie i Uniwersytetem Stefana Kardynała Wyszyńskiego, Akademią Humanistyczną im. Aleksandra Gieyszтора w Pułtusk, a także Śląską Akademią Medyczną i Politechniką Warszawską.

Zakład Historii Nauk Społecznych, Oświaty i Organizacji Nauki

W ramach Zakładu Historii Nauk Społecznych, Oświaty i Organizacji Nauki (kierownik doc. dr hab. Jan Piskurewicz) działają trzy sekcje: Historii Nauk Społecznych (kierownik dr. Paweł Komorowski), Dziejów Oświaty (kierownik dr Joanna Schiller) i Organizacji Nauki (kierownik doc. J. Piskurewicz)

I Sekcja Historii Nauk Społecznych

Badania prowadzone w 2007 r. w Sekcji Historii Nauk Społecznych dotyczyły: historii historiografii europejskiej i polskiej (dr Paweł Komorowski, dr Jarosław Kurkowski), udziału zesłańców-Polaków w badaniach Syberii (dr Michał Pędracki, prof. dr hab. Jerzy Rózewicz) oraz udziału kobiet w rozwoju nauk przyrodniczych (prof. dr hab. Karolina Targosz). Obejmowały przede wszystkim wiek XVIII i XIX.

Badania dra P. Komorowskiego dotyczyły zarówno historiografii powszechnej, jak i polskiej. Dr Komorowski kontynuował badania nad szkocką historiografią epoki oświecenia. Swoje prace skupił na twórczości Adama Fergusona – jednego z najwybitniejszych autorów szkockich epoki Oświecenia. Dr Komorowski badał twórczość historyczną Fergusona w szerszym ujęciu – wpływu szkockiej historiografii na polskie piśmiennictwo historyczne i polityczne pierwszej połowy XIX wieku. W drugim półroczu P. Komorowski podjął nowy temat badawczy – dotyczy on koncepcji i roli historii w twórczości Feliksa Bentkowskiego, znanego bibliografa i historyka literatury polskiej, który oprócz działalności naukowej w tych zakresach zajmował się także historiografią ogólną, m.in. jest autorem *Wstępu do historii powszechnej* (1821).

Z kolei dr J. Kurkowski koncentrował się na pracach związanych z przygotowaniem rozprawy habilitacyjną poświęconą edytorstwu źródeł historycznych i historyczno-prawnych doby saskiej. Opracował III rozdział, w którym omawia najważniejsze programy edytorskie i środowiska XVIII-wiecznych edytorów, ze

szczególnym uwzględnieniem środowiska skupionego wokół Biblioteki Załuskich. Ukończył także rozdział IV poświęcony analizie funkcji źródeł historycznych w XVIII-wiecznej kulturze umysłowej. Rozpoczął pracę nad rozdziałem V, poświęconym metodom pracy edytorskiej, sposobom gromadzenia i selekcji źródeł, sposobom uwiarygodniania edycji, stosunkowi do tekstu oryginalnego, zasadom tworzenia i zawartości komentarza edytorskiego. Na kanwie tych prac dr Kurkowski przygotował artykuł o historiografii krytycznej w Rzeczypospolitej XVIII wieku, przygotowany dla czasopisma „Analecta”, wydawanego przez Instytut Historii Nauki PAN.

Dr Michał Pędracki w roku 2007 także opracowywał materiały związane z przygotowywaną pracą habilitacyjną poświęconą wkładowi Wacława Sieroszewskiego do antropologii religii. Zajmował się analizą brytyjskich badań nad plemiennymi religiami Afryki Wschodniej oraz amerykańskich prac dotyczących bliskowschodniego profetyzmu. Na podstawie zgromadzonych materiałów zweryfikował część swoich wcześniejszych tez dotyczących miejsca i znaczenia ofiary w szamanizmie. Przygotował opracowanie o wpływie sylwetek zesłańców na stereotypy Polaka wśród współczesnych Jakutów i Ewenków.

Prof. dr hab. Jerzy Róziewicz przygotował opracowanie o Stanisławie Szczepanie Zaleskim – badaczu jezior syberyjskich – jako referat na międzynarodową konferencję *Lekarze polscy na Syberii od XVIII do XX wieku*, zorganizowaną przez Uniwersytet Medyczny w Łodzi w dniach 29–31 października 2007.

Prof. Karolina Targosz w ramach tematu Udział kobiet w rozwoju nauk przyrodniczych opracowała dwa teksty: *Kolekcjonerki XVIII wieku – Anna Jabłonowska i Teofila Konstancja Morawska i ich zbiory przyrodnicze* oraz *Z korespondencji Anny Jabłonowskiej ze Stanisławem Augustem Poniatowskim*. Do pierwszego tekstu prof. Targosz zebrała rozproszone w rozmaitych źródłach dane o życiu i działalności Anny Jabłonowskiej, koncentrując się na problematyce związanej z jej „gabinetem historii naturalnej”. Rozwinęła przekaz źródłowy, dotychczas szerzej nie interpretowany, wskazujący na to, że zaczątkiem, a może głównym zrębem kolekcji były zakupione zbiory Alberta Seby – znanego kolekcjonera holenderskiego, podróżnika w służbie Kompanii Wschodnio-Indyjskiej. Wskazała na rolę, jaką odegrały w tworzeniu i systematyzowaniu zbiorów Jabłonowskiej uczone patrycjuszki gdańskie: Dorota Julia Gralath z domu Klein i jej córka Renata Wilhelmina Gralath. Wysunęła również hipotezę, że Jabłonowska mogła poznać osobiście w Bolonii Annę Morandi Manzolini, autorkę słynnych modeli anatomicznych, wykonanych z wosku – jakie Jabłonowska posiadała też w swoich zbiorach. Oprócz Jabłonowskiej prof. Targosz zajęła się w opracowywanym tekście jej kuzynką Teofilą Konstancją Morawską, która ówczesnie także stworzyła kolekcję przyrodniczą, udostępnianą do zwiedzania szerszej publiczności w Wilnie. Drugi tekst, związany z powyżej omawianym, dotyczył korespondencji Anny Jabłonowskiej ze Stanisławem Augustem Ponia-

towskim, odpowiadający na powtarzające się w literaturze naukowej apele o wydawanie pozostałej po Jabłonowskiej spuścizny epistolograficznej. Ma więc on charakter materiału źródłowego i oprócz krótkiego wstępu zawiera wykaz 28 listów przechowywanych w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie oraz edycję 14 spośród nich, zawierających informacje cenne dla historii nauki. W korespondencji tej jest m.in. mowa o nieznannej roślinie, którą Jabłonowska przesłała królowi (zainteresowano nią zagraniczne akademie i została nazwana na cześć wojewodziny „jabłonowska”). Pierwszy z tekstów przeznaczony był na konferencję organizowaną przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, do wydania w materiałach pokonferencyjnych, a drugi do „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”.

II Sekcja Dziejów Oświaty

Badania prowadzone w Sekcji Dziejów Oświaty dotyczyły przede wszystkim szkolnictwa wyższego (prof. dr hab. Kalina Bartnicka, dr Joanna Schiller, mgr Ewelina Tylińska, mgr Dorota Zamojska), polskich towarzystw naukowych (prof. dr hab. K. Bartnicka, doc. dr hab. Leszek Zasztowt) oraz dostępu kobiet do wykształcenia (prof. K. Bartnicka) i feministycznego nurtu w dziejach oświaty w Galicji (doc. dr hab. Katarzyna Dormus). Opracowywana jest także synteza poświęcona oświacie i wychowaniu w Polsce w latach 1945–1989 (prof. dr hab. Ryszard Terlecki). Badania obejmowały okres XVIII, XIX i XX wieku.

Prof. K. Bartnicka kontynuowała badania nad polskimi koncepcjami uniwersytetu, nad dostępem kobiet do wykształcenia w XIX i XX wieku, nad Towarzystwem Naukowym Warszawskim – udziałem pedagogów i nauczycieli w TNW. Ponadto K. Bartnicka zajmowała się koncepcjami wychowania patriotycznego i obywatelskiego w Polsce w XVIII–XIX wieku, a także analizowała funkcję i miejsce treści historycznych w standardach studiów pedagogicznych. Rezultatem tych badań były oddane do druku teksty poświęcone dostępowi kobiet do nauki w Polsce na przełomie XIX i XX wieku oraz przemianom szkolnictwa wyższego w Polsce na przełomie XVIII i XIX wieku. Ponadto, w związku z prowadzonymi badaniami, prof. Bartnicka wygłosiła szereg referatów na konferencjach, m. in. o wychowaniu patriotycznym na konferencji organizowanej przez Uniwersytet w Białymstoku, o Towarzystwie Naukowym Warszawskim na jubileuszowej sesji TNW oraz o treściach historycznych w nowej koncepcji studiów pedagogicznych w Akademii Humanistycznej w Pułtusku.

Doc. K. Dormus w pierwszej połowie roku koncentrowała się na przygotowaniach do kolokwium habilitacyjnego, które miało miejsce w czerwcu z pozytywnym skutkiem. Opublikowana praca habilitacyjna K. Dormus nosi tytuł *Problematyka wychowawczo-oświatowa w prasie kobiecej zaboru austriackiego w latach 1826–1918*. W drugim półroczu doc. Dormus poświęciła się przygotowaniu kilku tekstów, stanowiących kontynuację jej wcześniejszych badań. Pierw-

szy z nich dotyczy procesu samoorganizowania się kobiet na terenie Galicji w drugiej połowie XIX wieku i jest pierwszą w polskiej literaturze naukowej próbą systematycznego i całościowego ukazania tego procesu. Drugi z tekstów poświęcony został przedstawieniu ewolucji wzorca mężczyzny ukazwanego i lansowanego na łamach galicyjskiej prasy kobiecej w XIX wieku – aż do wybuchu I wojny światowej. Tekst ten został zaprezentowany na konferencji zorganizowanej przez Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu. Trzeci dotyczy zapomnianej publicystki i literatki lwowskiej początku XIX wieku Antoniny Krechowickiej, która jako jedna z pierwszych przedstawiła usystematyzowany program kształcenia i wychowania dziewcząt, wyprzedzając pod wieloma względami Klementynę z Tańskich Hoffmanową. Wreszcie czwarty tekst omawia feministyczny nurt teologii w Kościele katolickim i jest rozwinięciem wykładu habilitacyjnego. Ma się ukazać w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”.

Dr. J. Schiller w roku 2007 zajmowała się przede wszystkim pisaniem książki, która ma być podstawą jej habilitacji (6 grudnia Rada Naukowa Instytutu Historii Nauki otworzyła przewód habilitacyjny). Jej ostateczna wersja została ukończona w listopadzie 2007 roku. Nosi tytuł *Universitas rossica. Koncepcja rosyjskiego uniwersytetu 1863–1917*. W trakcie pisania J. Schiller wprowadzała jeszcze uzupełnienia bibliograficzne i merytoryczne. Na kanwie pisanej pracy dr Schiller przygotowała do druku w „Rozprawach z Dziejów Oświaty” tekst zatytułowany *Uniwersytety rosyjskie między rewolucją i reakcją (1905–1910)*.

Prof. dr hab. Ryszard Terlecki w roku 2007 przygotowywał opracowanie poświęcone historii oświaty i wychowania w Polsce w latach 1945–1989, zakończone rozdziałem obejmującym pierwsze lata III Rzeczypospolitej. Ponadto gromadził materiały do monografii poświęconej dziejom krakowskiego środowiska naukowego w okresie komunizmu, ze szczególnym uwzględnieniem oddziaływania Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa.

Mgr E. Tylińska, przebywająca na urlopie wychowawczym, w 2007 r. w dalszym ciągu prowadziła badania nad dziejami Uniwersytetu Stefana Batorego oraz środowiska akademickiego w Wilnie w okresie II Rzeczypospolitej, kontynuując w ten sposób opracowywanie swojej rozprawy doktorskiej. Oddała do druku w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” artykuł zatytułowany *Wpływ środowiska akademickiego w Wilnie w latach 1919–1939 na działalność miejskich placówek muzealnych i bibliotecznych*.

Także mgr D. Zamojska kontynuowała w 2007 r. prace nad swoją rozprawą doktorską dotyczącą koncepcji ustroju szkół wyższych w Polsce w okresie międzywojennym. Dotychczas napisała dwa pierwsze rozdziały pracy (około 200 stron maszynopisu). Przeprowadziła również kwerendę uzupełniającą w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, która okazała się niezbędna do odtworzenia genezy koncepcji ustroju akademickiego u zarania niepodległości Polski. W opublikowanym w księdze pamiątkowej Janiny Leskiewiczowej fragmencie pracy

(*Drugi organ państwa polskiego*) D. Zamojska starała się wskazać na ścisły związek środowisk i instytucji inicjujących organizację wyższych uczelni warszawskich i naczelnych władz oświatowych odradzającej się Polski.

Z kolei doc. dr hab. L. Zasztowt w roku 2007 zakończył prace nad książką *Europa Środkowo-Wschodnia a Rosja XIX–XX w. W kręgu edukacji i polityki*, która ma się ukazać w lutym 2008 r. W ramach kwerend do dziejów nauki i edukacji na Litwie, Białorusi i Ukrainie w latach 1863–1918 L. Zasztowt przygotował także tekst o Towarzystwie Przyjaciół Nauk w Wilnie przed I wojną światową i jego współpracy ze środowiskiem akademickim w pozostałych zaborach. Skróconą wersję tego tekstu wygłosił jako referat na sesji z okazji 150-lecia Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (oddany do opublikowania przez PTPN). Ponadto opracował tekst o Towarzystwie Naukowym Warszawskim w pierwszej połowie XX wieku, który został wygłoszony jako referat na sesji z okazji 100-lecia TNW (oddany do opublikowania w „Roczniku Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”). Opracował (wspólnie z Tamarą Bairašauskaite) i oddał do druku w Polskim Słowniku Biograficznym biogram Kazimierza Sulistrowskiego (1778–1818), wileńskiego marszałka gubernialnego i gubernatora cywilnego guberni mińskiej.

III Sekcja Historii Organizacji Nauki

W ramach dwuosobowej Sekcji Historii Organizacji Nauki w 2007 r. zajmowano się przede wszystkim biografiami i działalnością dwóch wybitnych postaci z dziejów nauki polskiej: Marią Skłodowską-Curie (doc. Jan Piskurewicz) i Bogdanem Suchodolskim (mgr Natalia Lietz).

Mgr N. Lietz w ramach pracy nad swoją rozprawą doktorską zatytułowaną *Bogdan Suchodolski – historyk nauki* opracowała wstępnie wszystkie cztery rozdziały, z których ma się składać rozprawa. Istnieją już także obszernie fragmenty gotowego tekstu. Jednak w dalszym ciągu wszystkie cztery rozdziały wymagają dodatkowych badań i uzupełnień. M.in. w tym celu mgr Lietz przeprowadziła w 2007 r. kwerendy archiwalne i biblioteczne w Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Krakowie i w Bibliotece Jagiellońskiej. W związku z opracowywanym tematem N. Lietz wzięła także udział w seminarium organizowanym w Ciężeniu koło Poznania, na którym wygłosiła referat zatytułowany *Specyfika koncepcji historii nauki autorstwa Bogdana Suchodolskiego*. Referat po uzupełnieniach i rozwinięciu zostanie opublikowany jako artykuł w którymś z czasopism z zakresu historii nauki.

Doc. dr hab. J. Piskurewicz w 2007 r. ostatecznie przygotował i wydał książkę zatytułowaną *Między nauką a polityką naukową. Maria Skłodowska-Curie w laboratorium i w Lidze Narodów* (Lublin 2007). Ponadto w związku ze 140 rocznicą urodzin Marii Skłodowskiej-Curie opracował i wygłosił dwa referaty

związane z życiem i działalnością M. Curie w Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie oraz w Pałacu Staszica w Warszawie (sesja zorganizowana przez Polskie Towarzystwo Chemiczne i Muzeum Marii Skłodowskiej-Curie). J. Piskurewicz zajmował się także problemami społecznego ruchu naukowego. Rezultatem tych badań były dwa referaty o Kasie imienia Mianowskiego i jej związkach z Poznańskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk i Towarzystwem Naukowym Warszawskim, wygłoszone na sesjach z okazji 150-lecia Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i 100-lecia Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Wygłoszone referaty z w.w. konferencji zostaną wydane drukiem przez organizatorów.

Biblioteka IHN PAN

Dr Adam Matuszewski w 2007 r. kontynuował badania nad życiem umysłowym w Lesznie w XVII i w XVIII wieku, a zwłaszcza nad działalnością w tym mieście wybitnego XVII – wiecznego uczonego Jana Jonstona. W wydanym na początku 2007 r. ostatnim numerze „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” za 2006 r. opublikował artykuł *Enchiridion ethicum Jana Jonstona a podręczniki etyki Arystotelesa i Bartłomieja Keckermanna*. Ponadto nawiązał współpracę z doc. Piotrem Krzywcem z Polskiego Instytutu Geologicznego przy wydawaniu geologicznych prac Jonstona. W ramach tej współpracy dr Matuszewski przetłumaczył na język polski czwartą część pracy Jonstona *Thamathographia naturalis in decem classes distincta*, zatytułowaną *Fossilium* oraz zaopatrzył to tłumaczenie w przypisy rzeczowe i bibliograficzne.

Popularyzacja i upowszechnianie nauki

Prawie wszyscy pracownicy Zakładu Historii Nauk Społecznych, Oświaty i Organizacji Nauki brali udział w popularyzacji i upowszechnianiu nauki i oświaty. Ich istotnym fragmentem jest działalność dydaktyczna prowadzona na wielu uczelniach (spis tych uczelni podany jest na końcu sprawozdania z działalności IHN PAN), wygłaszanie referatów na konferencjach i seminariach naukowych (spis tych konferencji znajduje się na końcu sprawozdania IHN PAN) oraz publikowanie artykułów (spis publikacji znajduje się na końcu sprawozdania IHN PAN). Ponadto dr P. Komorowski przygotował na potrzeby Muzeum Historii Polski scenariusz wystawy poświęconej dziejom Rzeczypospolitej Szlacheckiej, a dr J. Kurkowski, na zamówienie Biblioteki Narodowej, przygotował dwa teksty wprowadzające do kolekcji tematycznych cyfrowej Biblioteki Narodowej POLONA oraz dla wydawnictwa Hachette Livre Polska opracowywał publikację poświęconą dawnym zamkom, fortyfikacjom, bitwom i ich rekonstrukcjom oraz turniejom rycerskim na obszarze dzisiejszej Polski. Z kolei prof. K. Bartnicka przeprowadziła rozmowę z Czesławem Kupisiewiczem do pracy zamieszczonej w „Biblioteka Artes Liberales”, zorganizowała wystawę Wyda-

wnictwa jubileuszowe placówek naukowych Polskiej Akademii Nauk oraz dokonała prezentacji XIX t. „Rocznika Mazowieckiego” na promocji zorganizowanej przez Mazowieckie Towarzystwo Naukowe i Wyższą Szkołę Rozwoju Lokalnego w Żyrardowie. W ramach promocji swojej książki *Między nauką a polityką naukową. Maria Skłodowska-Curie w laboratorium i w Lidze Narodów* doc. J. Piskurewicz udzielił wywiadu radiowego i prasowego w dniu promocji książki w Lublinie (7 11 2007).

Opracował *Jan Piskurewicz*

Zakład Historii Nauk Ścisłych, Przyrodniczych i Techniki

Zadania badawcze, realizowane przez pracowników Zakładu zgodnie z planem przyjętym na rok 2007, odpowiadały charakterystycznemu, ukształtowanemu wcześniej i mającemu za sobą sprawdzoną tradycję profilowi badawczemu. Mieszczą się w tym profilu obok siebie zagadnienia z pogranicza historiozofii i filozofii nauki oraz priorytetowe dla działalności statutowej badania podstawowe w zakresie historii nauk szczegółowych i techniki, a także dziejów instytucji naukowych i placówek upowszechniających naukę.

1. Nurt metodologiczno-historyczny (w aspekcie kulturowym i antropologicznym z elementami filozofii nauki)

Świat antyczny, a zwłaszcza filozofia starożytnej Grecji i kultura helleńska ciągle stanowią źródło inspiracji do poszukiwania odniesień współczesnych i ukazywania wpływu dziedzictwa antycznego na rozwój całej cywilizacji europejskiej. Uniwersalizm niektórych wątków w filozofii człowieka, rozważanych w czasach przed Platonem, był przedmiotem badań doc. dr. hab. Roberta Zaborskiego. Nieco późniejsza patrystyka stała się polem zainteresowań mgr. Marcina Doleckiego, który w 2007 r. zakończył prace nad tematem: *Augustyńska wykładnia wiary trynitarniej*. Do antyku sięgnął również doc. dr. hab. Wiesław Wójcik ukazując filozoficzne i antropologiczne podstawy matematycznej edukacji w perspektywie historycznej. Jego zdaniem historia matematyki dowodzi istnienia elementów stałych w obszarze kultury i ich związków z matematyką, czego przejawem jest funkcjonowanie pojęć „optymalnych” o znaczeniu ogólnokulturowym (np. symetria, podobieństwo, liczba, harmonia i in.). Refleksja z pogranicza historii i filozofii matematyki jest stale obecna w pracach Wiesława Wójcika, także w kontynuowanych badaniach, dotyczących drugiego przełomu w matematyce oraz licznych zbieżności w projektach rozwoju matematyki Józefa Hoene-Wrońskiego i Bernarda Reimanna.